

als een toevallige verzameling van hout, steen en ijzer. Ten aanzien van de windbemaling in de polder Barwoutswaarder is in grote lijn, een reeks van ontwikkelingen gegeven. Er is geen archiefonderzoek t.o.v. details, hoe interessant ook, verricht. Wie de poldermolens wil begrijpen en verklaren kan niet anders dan zich ook verdiepen in de gehele waterstaatkundige ontwikkeling en geschiedenis van de lagere helft van ons land.

Geraadpleegde literatuur:

Inventaris van het archief van het Grootwaterschap van Woerden:
door N. de Kruif Woerden 1914.

Inventaris van het archief van de polder Barwoutswaarder C.A.:
door J.H. Streefland 's Gravenhage 1965

Het Oude Miland en zijn waterstaatkundige ontwikkeling door C.J. van Doorn Utrecht 1940

Rechtsbronnen der vier hoofdwaterschappen van het vasteland van Zuid Holland: door Mr. S.J. Fockema Andreae, Utrecht 1951.

BEDELEN

door Dr. J. Haitsma.

Met bijzondere belangstelling heb ik het artikel gelezen van Dr. C.J. van Doorn in Heemtijdinghen van juli 1976. Nu werden voor mij verschillende opmerkingen die ik vond in de notulen van de kerkeraad van de gereformeerde (hervormde) gemeente van Woerden uit de jaren 1815 en 1823, heel concreet. Ik laat ze hier volgen. In de kerkeraadsvergadering van 7 aug. 1815 „lagen broederen diakenen een missive ter tafel bij hen ontvangen van de heer Burgemeester” waarin hij inlichtingen vroeg omtrent zes punten. Punt 4 en 6 laat ik u lezen: „4e. Welk het geschikste middel zoude zijn de armoede zoo veel mogelijk voortekomen of dezelve te verminderen.

6e. Vermits alhier geen werkhuisen of armen Inrigtingen bestaan waardoor aan armen werk wordt verschaffd - of zodanige, en welke als dan naar UEd(les) oordeel met hoop op eenen goeden uitslag alhier zouden kunnen worden daargesteld of ingevoerd?” Aldus volgens art. 5 van de notulen.

Welk een moderne gedachte komt hier reeds voor: voorkoming van armoede! Het antwoord dat de kerkeraad op vraag 6 gaf, is nu voor ons van 't meeste belang. We vinden het in art. 6 van de notulen: „Deeze vraag (uitmakende een gedeelte van de vierde vraag) valt moeylijk te beantwoorden vermits de ondervinding heeft geleerd dat al hetgeen door sommige Leden der gemeente meer dan eens, en op meer dan eene wijze beproefd is geworden om den armen aan brood te helpen door eigen handen werk wel tot eene zekere hoogte maar nimmer tot volkomenheid gebragt heeft kunnen worden - het geen vooral is toetschrijven aan de aart van werkeloosheid en onwilligheid der *armen welke liever om een aalmoes gaan langs de huizen der Ingezetenen dan door eigen handen hun kost te winnen* ¹⁾ waardoor die goede Ingezetenen tot hunne innige smart alles tot hiertoe te vergeefsch beproefd hebben.

De Eerw. kerkenraad vooral ook de broederen Diakenen wenschten en zagen gaarne dat men nog eens zodanige tijden mogte beleven en zodanige middelen bedagt konden worden waardoor de arme man in staat gesteld word om zijn eigen brood te winnen en de schamelende Armoede niet langer langs de straaften onzer stad vernomen worde”.

Dit antwoord geeft ons wel een triest beeld van het Woerden van 1815: „schamelende” armoede en bedelende armen gaande door de straten, teleurgestelde vrijgeveige ingezetenen wegens arbeidsschuwe armen.

In 1823 is de toestand nog niet veel beter. Dan blijkt dat de „Diakenen der Gereformeerde Gemeente te Woerden” een schrijven van de „Heren Burgemeesteren” ontvangen hebben, waarin dezen o.a. vroegen: „Eene lijst van de bedelenden, die eenen minderen onderstand dan f 22,50 c. sjaars genietende, die naar de (binnenlandsche) kolonien zouden kunnen getransporteerd worden”

De diakenen laten hierop de volgende reactie aan de kerkeraad weten: „Uit dit een en ander is ons dus

gebleken dat het oogmerk van en met de gevraagde Lijsten is om de Diaconie te ontlasten van zodanige personen die anders door lengte van tijd geene nuttige leden maar ballasten en onnuttige lediggangers worden, en daardoor ook de Diakonie kas te verlichten en alzoo daardoor te zorgen dat dezelve kasse niet ten Eene maal word uitgeput en te gronde gaat”.

Het beantwoorden van de door de burgemeesters gestelde vragen valt de diakenen echter moeillijk. Ze hebben dat niet op tijd kunnen geven. De reden die ze daarvoor noemen, laat ons een nog triestere achtergrond zien. Ze schrijven aan de burgemeesters het volgende terug: „Daar wij in de onmogelijkheid zijn geweest deeze week aan Uwed. Achtb. verzoek te voldoen ter inzending van de Lijst der personen door ons uit de diaconiekas bedeed wordende , *doordien er veelen van dezelve dagelijksch buiten afgaan ter verkrijging van deeze of geene vrijwillige giften, en niet voor des saturdayavond laat weder te rug keren* ¹⁾ zoo is het ons ondoenelijk geweest daaraan te beantwoorden en zyn uit dien hoofde genoodzaakt geworden daar mede te wagten tot den dag hunner bedeling op welke zij allen hunne wekelijksche toelagen uit de diaconie kas kom afhalen, zijnde die dag op aanstaande Maandag op welke wij in staat zullen zijn om zoo veel mogelijk eene naauwkeurige Lijst te formeeren, en zullen niet verzuimen dezelve U Ed achtbaren dinsdag of woensdag te doen gewor-den”.

Uit dit voorlopig antwoord van de diakenen aan de burgemeesters blijkt o.a. dat bepaalde armen ook buiten Woerden bedelden en daartoe waarschijnlijk zelfs de hele week van huis waren.

In art. 2 van de notulen d.d. 26 jan. wordt gesproken van treurige ervaringen die de diaconie opgedaan heeft. Het laat ons zien dat sommige armen zelfs steun vroegen aan diaconieën van andere plaatsen. „Door de vergadering is bepaald om voortaan geene Consenten aan andere Diaconien af te geven wijl men door een treurige ervaring bevestigd word, hoe dikwerf er misleiding plaats heeft, daar het gebleken is, dat er subjecten, die zich op andere plaatsen bevinden, bedeling genoten hebben, die een goed bestaan hadden en het dus niet behoefden. Om dit bedrog op eenmaal te doen ophouden is besloten om volstrekt, onder welke voorwaarden ook geene nieuwe consenten af te geven. Maar op de aanvraag daarvan, te berichten, dat wij om voor ons voldoende redenen, daar niet meer intreden, en dat zij verzoeken, dat die armen die aanspraak hebben om door de Diacony van Woerden bedeed te worden, zich onder de gemeente meterwoon te begeven, dat wij hun dan benevens anderen zoveel de Kas gedooft zullen bedeele”.

Al is ons, misschien mede door de volgens onze begrippen niet geheel correcte zinsbouw, dit artikel niet in alles duidelijk, toch begrijpen we wel dat mensen uit andere plaatsen onnodig steun genoten van de diaconie van Woerden en dat men dat nu wil voorkomen door alleen maar die armen te helpen, die in Woerden woonachtig zijn.

De in het voorgaande artikel bedoelde „Lijst van de bedeeden, die eenen minderen onderstand dan f 22,50 c. sjaars genietende, die naar de (binnenlandsche) kolonien zouden kunnen getransporteerd worden” werd door de Diakenen der Gereformeerde Kerk te Woerden op 17 juni 1823 opgemaakt en aan het stadsbestuur gezonden. Op deze lijst komen ook degenen voor die een meerdere onderstand dan f 22,50 genieten en degenen die elders wonen en op kosten van de diaconie worden bedeed. De lijst werd door mij in het stadsarchief (inventaris G.A.-Woerden 1811-1936, nr. 1360) aangetroffen en het leek mij aardig om deze lijst aan het slot van het artikel van Dr. J. JHaitsma op te nemen.
(zie pag. 10 en 11)

L.P.

In het **OPVOEDINGS-GESTICHT** te **MONTFOORT** wordt gevraagd:
eene **NAAIMOEDER** van middelbaren leeftijd, ongehuwd of weduwe zonder kinderen. Prot. Godsd.

Inclinerenden vervoegen zich in persoon of met franco brieven bij den Stichter-Directeur van gemeld Gesticht te **MONTFOORT**.

(De Opmerker, zaterdag 18 december 1858)

¹⁾ cursivering is van mij. J.H.

Nominatieve Staat der Behoeftige Ledematen der Hervormde Gemeente,
 Gereformeerde Gemeente te Woerden, en wel 5: van die, welke eenre meere

Voornaam en Naam.	Geborteplaats	Ouderdom van Jaren.	Stijf in des Toestand.	Beroep.
Anna Gertruy Miers.	Woerden.	69	Zeer doof.	geen.
Aggie van den Ende, weduwe Verlaan	—	84	Innospont.	—
Jaapje Blonk	—	69	Blind	—
Catharina Pijsler.	—	55	Verlamd.	—
Fruntje Hartog, weduwe van den Ende	—	75	Zwakkelijke	—
Margje van der Schans weduwe van Toelen	—	65	Zeer doof	—
Catharina Wafels, wed. van Boest.	Meurs	50	Ziekelijke	—
Geert van der Weerd en zijn vrouw Elizabeth de Jong	Woerden	68. 69	Zwakkelijke	—
Cornelis Wrotyken en zijn vrouw Margje Versteg.	Heijkoop & Woerden	70. 60	Zwaar gebreken	—
Antje de Quant, weduwe Burst.	Woerden	60	Zwakkelijke	—
Elizabeth Verlaan, weduwe Corta.	—	72	Zwakkelijke	—
Dit Doornik en zijn vrouw Gertruy Versteg.	Alphen & Woerden	64. 69	Zwaar gebreken	—
Cornelis Wrotyken en Grietje Ruyffers	Lenschoten & Woerden	34. 29	Zeer ziekelijke	—
Feunis Blonk	Woerden	69	Styve armd	—
Rechtje Verflieg, weduwe Breuning.	Zegvelds	32	gezond	—
Cornelia van der Wagt, wed. van P. Verdout.	Harmelen	39	gezond	—
Antje de Kruijff, wed. van Harten.	Kamerijk	75	Zwaar gebreken	—
2: van die, welke eenre meere bedieling dan van §22, 50.				
Maria Catharina Ide, weduwe de Jagergeant.	Wanloo	48	gezond	—
Hart. vóórlander en zijn vrouw Antje vóórlander	Woerden.	53. 49	heman verlamd	—
Deze volgende Personen worden op Consistent van				
Willelm Smalenburg	te Maarssen	} Ni te Woerden jonghijnd alle gebreken, geen Geroep		
De wed. Oppelaar	te Noorden			
Torina Corti	te Alphen			
Annigje Prijs	te Alphen			
Cornelis Smalburg	te Gouda			
Magdalena Brooy	te Gouda			
Rechtje de Jong.	te Rotterdam			
Annigje de Pries	te Oudenwater			

welke's wekelijks hunne bedeeeling aantsangen met de Diabonische klasse door
 lere bedeeeling dan /22,50^{fl.} 's jaarlyks zijn genielende, volgens Model Lett. A.

naam der vrouw die heeft.	Getal der kinderen te v. de 6 jaar	Getal der kinderen bin- den 6 jaar	's jaarlykske bedeeeling van de /22,50 1/2 1/2	Opmerkingen.
"	"	"	117 00	Er bestaan hier geene ernstigheden van byzondere wel- dadigheid waaruit de armen by ons in het bijzonder te trekken.
"	"	"	78 00	
"	"	"	78 00	
"	"	"	93 60	
deze vrouwe heeft	5	"	65 00	+ dat kind is gekwamd.
	5	"	78 00	+ deze kinderen zijn meest gekwamd en meerdejarig
	4	"	31 20	# deze kinderen trekken van Zegveld.
hebben	5	"	33 20	deze kinderen zijn meest gekwamd en meerdejarig
	4	"	52 00	van welke een nog twee en zijn huis zijn
vrouwe heeft	5	"	39 00	= dat kind is in 't Lands dienst.
	5	"	39 00	= met kind met zijn keuigezien op Fredericks vort is.
hebben	5	"	52 00	x dat kind is gekwamd
	3	2.	39 00	de man wordt bedield van lenscholen en de kinderen mede van
"	"	"	26 00	
deze vrouwe heeft	3.	2.	26 00	in een gedeelte deser kinderen worden bedield van Zegveld in een gedeelte van de Stad.
	3.	2.	31 20	alle deze kinderen worden door de stad bedield.
	2.	"	39 00	deze kinderen zijn beide gekwamd.
<u>'s jaarlykske genielende, volgens Lett. B.</u>				
deze vrouwe heeft	4	"	13 00	+ deze dwelkens zoude wel met hare kinderen naar de kolonie kunnen geseund worden.
deze hebben	4	"	10 40	+ de man wordt van de stad bedield.
<u>vind in andere gem. wonende, bedield.</u>				
			52 00	Deze lyt na het beste melin door ons Diakonen der Gereformeerde Kerke te worden opgemaaft, en door ons en dersteek ons. In naam mijner Aids Diakonen, Eijgenling Reubant.
			62 00	
			31 20	
van kinderen			82 40	
			26 00	
			26 00	
			52 00	
			20 30	worden 17 Junij 1823.